

DĚJINY
POLITICKÉ FILOZOFIE

Rozprava
o nerovnosti
O společenské
smlouvě

Jean-Jacques Rousseau

KAROLINUM

Rozprava o nerovnosti O společenské smlouvě

Jean-Jacques Rousseau

Z francouzských originálů *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* a *Du Contrat social ou Principes du droit politique* přeložila, k vydání připravila a komentáři opatřila Hana Fořtová.

**Národní
plán
obnovy**

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu Transformace VŠ na UK (reg.č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

CENTRE
NATIONAL
DU LIVRE

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2022

Redakce Barbora Patočková
Grafická úprava Zdeněk Ziegler
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

V tomto překladu vydání první

© Univerzita Karlova, 2022

© Filosofický ústav AV ČR, v. v. i., 2022

Translation and Notes © Hana Fořtová, 2022

ISBN 978-80-246-3415-9

ISBN 978-80-246-5395-2 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi /7

Předmluva /21

Upozornění týkající se poznámek /28

Otázka vyhlášená Dijonskou akademií:

Jaký je původ nerovnosti mezi lidmi, a zda tuto
nerovnost stvrzuje přirozený zákon /29

Rozprava o původu a základech

nerovnosti mezi lidmi /29

První část /33

Druhá část /66

Poznámky /100

Dopis Voltaira J.-J. Rousseauovi /138

Odpověď [Voltaireovi] /141

Dopis pana Philopolise /145

Dopis J.-J. Rousseaua Panu Philopolisovi /149

Odpověď přírodovědci /157

**O společenské smlouvě aneb zásady politického
práva /159**

Upozornění /161

Obsah /162

I. kniha /164

II. kniha /189

III. kniha /220

IV. kniha /262

Chronologie Rousseauova života /298

Seznam literatury /301

Ediční poznámka /309

Rejstřík /315

**ROZPRAVA O PŮVODU
A ZÁKLADECH NEROVNOSTI MEZI LIDMI
OD JEANA-JACQUESE ROUSSEAU,
ŽENEVSKÉHO OBČANA**

*Non in depravatis, sed in his quae bene secundum naturam
se habent, considerandum est quid sit naturale.*

Aristotelés, *Politika, kniha II.*¹

¹ „To pak, co jest přirozené, musíme pozorovati na těch věcech, které jsou v přirozeném stavu, nikoli v stavu zhoršeném.“ Aristotelés: *Pol.* 1254a 36–37. Text odevzdaný do soutěže musel být anonymní, k identifikaci sloužila citace v záhlaví.

ŽENEVSKÉ REPUBLICE

VELEVÁŽENÍ, CTIHODNÍ A SUVERÉNNÍ PÁNOVÉ,²

přesvědčen, že pouze ctnostnému občanu přísluší, aby vzdal své vlasti pocty, k nimž se vlast může znát, již třicet let se snažím, abych se stal hodným toho, vzdát vám veřejně hold.³ Tato šťastná příležitost částečně nahrazuje to, čeho nemohly dosáhnout mé snahy, a proto jsem se domníval, že mi zde bude dovoleno následovat spíše zanícení, které mě ovládá, nežli právo, které by mě mělo zmocňovat. Maje to štěstí, že jsem se narodil mezi vámi, jak bych mohl rozvažovat o rovnosti, kterou přirozenost vnesla mezi lidi, a o nerovnosti, kterou lidé ustavili, aniž bych pomyslel na hlubokou moudrost, s níž jsou v tomto státě obě šťastně propojeny, takže přispívají k zachování veřejného pořádku a štěstí jednotlivců způsobem, který je pokud možno nejbližší přirozenému zákonu a který je tím nejpříznivějším pro společnost?⁴ Když jsem hledal ty nejlepší zásady, které by zdravý rozum mohl předepsat ohledně ústavy určité vlády, velmi mě zaujalo, že jsem je spatřil všechny uskutečněné ve vaší

² Moderní interpreti se shodují na symbolickém i faktickém významu odkazu na Ženevu v dedikaci (dále Věnování): Rousseau se tak přihlašuje k velkým dílům politické teorie (např. k Machiavelliho *Vladaři*), hlásí se ke svému rodišti a zároveň věnováním ženevské republiky, nikoli pouze těm, kdo stáli v jejím čele, prohlašuje za suveréna celek občanů (členy Generální rady). Mezi suverénní občany řadí Rousseau i sebe, neboť v roce 1754 znovu získal ženevské občanství (které ztratil svým útekem ze Ženevy roku 1728). Okolnosti Dedikace zevrubně přibližuje ve svém komentáři J. Starobinski (pozn. 1, s. 174nn.).

³ To odpovídá zhruba době, kdy Rousseau vstoupil v Ženevě do učenosti.

⁴ Jde o jedinou narážku na vlastní téma *Rozpravy* v celém Věnování.

vládě, takže i kdybych se býval nenarodil uvnitř hradeb vašeho města, býval bych věřil, že se nemohu vyhnout tomu, abych nabídl tento popis lidské společnosti tomu z národů, který, jak se mi zdá, se těší těm největším přednostem a nejlépe ze všech předešel zlořádům.

Kdybych si býval měl vybrat místo svého narození, byl bych si vybral společnost, jejíž velikost by byla vymezena šíří lidských schopností, tedy možností být dobře spravována, a kde by si každý vystačil ve svém zaměstnání, takže by nikdo nebyl nucen pověřovat druhé úkoly, za něž by byl sám odpovědný. Vybral bych si stát, v němž se všichni jednotlivci mezi sebou znají, takže by se skryté machinace neřesti ani prostota ctnosti nemohly skrýt před pohledy a soudem veřejnosti, a kde by tento přívětivý obyčej vidět se a znát se navzájem učinil z lásky k vlasti lásku k občanům spíše nežli lásku k území.⁵

Býval bych se chtěl narodit v zemi, kde by suverén i lid mohli mít pouze jeden a týž zájem tak, aby všechny pohyby stroje vždy směřovaly pouze k obecnému dobru. K tomu může dojít pouze tehdy, je-li lid a suverén touž osobou; z toho vyplývá, že bych si býval přál narodit se pod demokratickou, moudře vyváženou vládou.

Býval bych chtěl žít i zemřít svobodný, tedy být do té míry podřízený zákonům, že ani já, ani nikdo jiný by nemohl setrást jejich počestné jho. Toto počestné a mírné jho, které snášejí i ty nejhrdější hlavy o to poddajněji, že jsou zrozeny k tomu, aby nenosily jho jiné.

Býval bych tedy chtěl, aby nikdo ve státě nemohl prohlašovat, že stojí nad zákonem, a aby nikdo z vnějšku nemohl

⁵ Tyto předpoklady dobrého zřízení Rousseau rozvine ve *Společenské smlouvě*, především v její druhé a třetí knize. Interpreti se neshodnou na tom, nakolik si byl Rousseau v době psaní Věnování vědom toho, že moc v Ženevě již nedržela Generální rada, shromáždění všech občanů (*citoyens* a *bourgeois*), ale Velká rada a Malá rada, které měly být pouze výkonnými orgány, a že tedy tamní zřízení bylo ve skutečnosti spíše oligarchické. V *Lettres écrites de la montagne*, napsaných po vydání *Společenské smlouvy*, *Emila* a následném útěku z Francie, je Rousseau ve svém náhledu na možnost udržení dobrého zřízení v Ženevě skeptický. Viz J.-J. Rousseau: *Lettres écrites de la montagne*, dopis VI, s. 809. Pojetí ctnosti zde odkazuje na Montesquieua a definici této vášně v republice: „Tuto ctnost můžeme definovat jako lásku k zákonům a k vlasti.“ Montesquieu: *O duchu zákonů*, IV,5, s. 50.

ukládat zákon, který by byl stát nucen uznat. Neboť ať již je ústava vlády jakákoli, pokud se zde nachází jediný člověk, který by nepodléhal zákonu, všichni ostatní jsou vydáni libovůli tohoto člověka. (I⁶) A pokud je zde jeden vůdce v rámci národa a jiný cizí vůdce,⁷ ať již si rozdělí moc jakkoli, je nemožné, aby byli lidé skutečně poslušni jednoho i druhého a aby byl stát dobře řízen.

Nechtěl bych obývat nově ustavenou republiku, jakkoli dobré zákony by mohla mít, z obavy, že by vláda, ustavená snad jinak, než by bylo v daném okamžiku zapotřebí, nevyhovovala novým občanům, nebo by nevyhovovali noví občané vládě, takže by byl stát vystaven ořesům a zničen téměř v okamžiku svého zrodu. Neboť se svobodou se to má stejně jako s výživnými a chutnými potravinami nebo s oněmi silnými víny vhodnými k zasyčení a posílení mohutné tělesné konstituce, jež je tomu navyklá, které však drtí, ničí a omamují slabé a jemné povahy, jež tento návyk nemají.⁸ Když si národy jednou zvyknou na pány, již nejsou schopny se bez nich obejít. Pokusí-li se jho setřást, vzdálí se o to víc svobodě, již považují za bezuzdnou nevázanost, ačkoli je jejím protikladem; proto je změny vlády téměř vždy vydají na pospas škůdcům, kteří jejich okovy pouze utáhnou. Samotný římský národ, tento vzor všech svobodných národů, nebyl s to si sám vládnout, když vyšel z útlu Tarquiniů.⁹ Byl ponižený otroctvím a hanebnými pracemi, které mu Tarquiniovci ukládali, takže nejprve to byla pouze hloupá masa lidí, kterou bylo třeba zručně vést a již bylo zapotřebí vládnout s tou největší obezřetností, aby poté, co si tyto rozdrážděné nebo spíše tyraní otupělé duše pozvolně navykaly vdechovat spásný vzduch svobody, získaly postupně onu přísnost mravů a onu hrdost doprovázející statečnost,

⁶ Viz poznámku I na konci textu.

⁷ Papež.

⁸ Srv.: „Svoboda je v jádru zdravý pokrm, vyžaduje však dobré zažívání. Směji se těm poniženým národům, které se klikami nechají dovést ke vzpouře a pak se odvažují mluvit o svobodě, aniž by o ní měly představu, a které si se srdcem plným otročtých vášní představují, že aby byly svobodné, stačí, když jsou vzbuřené.“ J.-J. Rousseau: *Úvahy o polské vládě*, 6, s. 34n.

⁹ Srv.: „Jak těžko si národ, zvyklý žít pod knížetem, udrží svobodu, přijde-li k ní nějakou událostí, jako na příklad Římané po vypuzení Tarquiniovců, ukazuje množství příkladů ze starých dějin.“ N. Machiavelli: *Discorsi*, I,16, s. 86.

kteřá z nich nakonec učinila ten nejdůležitější ze všech národů. Byl bych tedy hledal jako svou vlast šťastnou a klidnou republiku, jejíž starobylost by se svým způsobem ztrácela v temnotě věků, která by bývala zakoušela pouze zásahy vhodné k tomu, aby v jejích obyvatelích ukázaly a posílily statečnost a lásku k vlasti, a kde by občané, již dávno navyklí moudré nezávislosti, nebyli pouze svobodní, ale také hodni toho svobodnými být.

Býval bych si chtěl vybrat vlast, která by se díky blahodárné nemohoucnosti odvracela od krvežíznivé záliby v dobývání a která by ještě blahodárnější polohou měla zaručeno, že se nestane sama cílem výboje jiného státu. Svobodné město umístěné mezi několik národů,¹⁰ z nichž žádný by neměl zájem ji obsadit, ale každý by měl zájem na tom, aby zabránil jejímu obsazení všemi ostatními. Stručně řečeno republiku, která by nepokoušela ctižádost svých sousedů a která by mohla v případě potřeby rozumně spoléhat na jejich pomoc. Z toho vyplývá, že v tak šťastném postavení by se mohla obávat pouze sebe samé, a pokud by se její občané cvičili ve zbrani, bylo by to spíše proto, aby v sobě uchovali onen bojový zápal a onu odvážnou hrdost, která tak dobře vyhovuje svobodě a která vyživuje zálibu v ní, než kvůli nutnosti zajistit si vlastní obranu.

Byl bych býval hledal zemi, kde je právo tvořit zákony společné všem občanům. Neboť kdo jiný může lépe než oni sami vědět, za jakých podmínek jim vyhovuje žít pospolu v rámci jedné společnosti? Nebyl bych však schvaloval plebiscity podobné těm římským, kde vůdcové národa a ti, kdo měli největší zájem na jeho zachování, byli vyloučeni z rokování, na nichž často závisela spása národa, a kde byli úředníci na základě určité nesmyslné nedůslednosti zbaveni práv, z nichž se těšili prostí občané.

Naopak, aby bylo možné zarazit vypočítavé a špatně vymyšlené projekty a nebezpečné novoty, které nakonec zničily Athény, býval bych si přál, aby pravomoc navrhnout nové zákony podle svého rozmaru neměl každý. Býval bych chtěl, aby toto právo příslušelo pouze úředníkům a aby je tito pou-

¹⁰ Tedy Francii, Savojsko a švýcarské kantony.

živali velmi obezřetně, aby na druhé straně byl lid tak zdrženlivý při udělování souhlasu s těmito zákony a aby se vyhlášení zákonů mohlo konat pouze s takovou slávou, že dříve než by bylo zřízením otřeseno, byl by býval čas se přesvědčit, že především velká starobylost zákonů je činí posvátnými a uctívanými, že lid brzy pohrdá těmi zákony, které se před jeho očima mění každým dnem, a že když si navykne opomíjet starobylé zvyky pod záminkou zlepšení, často přinášíme větší zla, abychom napravili zla menší.

Býval bych se především vyhýbal jako nutně špatně řízené takové republice, kde by se lid domníval, že se může obejít bez svých úředníků, nebo by jim ponechal pouze dočasnou moc a neprozřetelně by si ponechal vedení občanských záležitostí a provádění svých vlastních zákonů. Takové muselo být hrubé zřízení prvních vlád, které vyšly bezprostředně z přirozeného stavu, a takové byly také neřesti, které zahubily athénskou obec.

Byl bych si vybral takovou republiku, kde by se jednotlivci spokojovali s tím, že by potvrzovali zákony a jako těleso rozhodovali na základě zpráv svých vůdců o nejdůležitějších veřejných záležitostech, takže by ustavovali vážené soudní dvory a pečlivě odlišovali jejich rozličné části, volili by rok od roku ty nejschopnější a nejčestnější ze svých občanů, aby řídili výkon spravedlnosti a spravovali stát. Kde by ctnost úředníků¹¹ natolik svědčila o moudrosti lidu, že by si jedni s druhými navzájem vzdávali čest. Tímto způsobem, kdyby snad někdy neblahá nedorozumění narušila veřejnou svornost, by se sama tato období zaslepení a omylů vyznačovala svědectvími uměřenosti, vzájemné úcty a společného respektu k zákonům, což by byla znamení a záruky upřímného a trvalého smíření.

Takové jsou, VELEVÁŽENÍ, CTIHODNÍ A SUVERÉNNÍ PÁNOVÉ, přednosti, které bych býval hledal ve vlasti, již bych si byl vybral. Pokud by k tomu Prozřetelnost navíc připojila malebnou polohu, mírné podnebí, úrodnou půdu a nejrozkošnější vzhled pod sluncem, nepřál bych si pro naplnění svého štěstí nic jiného, nežli těšit se ze všech dober v lůně této

¹¹ Ve fr. *magistrats*, Rousseau pod tento pojem zahrnuje jak úředníky, držitele výkonné moci, tak soudce, což je též možný překlad tohoto pojmu.

šťastné vlasti a žít pokojně v přívětivé společnosti se svými spoluobčany. Vůči nim bych – podle jejich příkladu – uplatňoval lidskost, přátelství a všechny ctnosti a zanechal bych po sobě počestnou vzpomínku na dobrého člověka a na čestného a ctnostného vlastence.

Kdybych neměl takové štěstí, nebo kdybych příliš pozdě získal moudrost, takže bych byl nucen završit svůj slabý a chřadnoucí života běh na jiném místě a marně bych litoval odpočinku a klidu, o který mě připravilo zbrklé mládí, alespoň bych ve své duši pěstoval tytéž city, které bych nemohl uplatnit ve své vlasti. Prostoupen něžnou a nezištnou náklonností ke svým vzdáleným spoluobčanům, adresoval bych jim z hloubi svého srdce zhruba následující projev:

Mí drazí spoluobčané – nebo spíše moji bratři, neboť tak jako nás spojují zákony, tak nás také téměř všechny pojí pokrevní vazby – se zalíbením zjišťuji, že na vás nemohu pomyslet, aniž bych v tu chvíli nepomyslel na všechna dobra, z nichž se těšíte a jejichž cenu znám já, který jsem je ztratil, snad lépe než kdo jiný. Čím více promýšlím vaši politickou a občanskou situaci, tím méně si myslím, že z povahy lidských věcí by tato situace mohla být lepší. Když jde o to, zajistit co nejvíce dobra státu, ve všech ostatních zřízeních se vždy vše omezuje na zamýšlené záměry, nebo při nejlepším na prosté možnosti. Pro vás se stalo štěstí skutečným a stačí se z něj jen těšit; abyste se stali dokonale šťastnými, stačí vám jen, abyste se spokojili s tím, že jste šťastní. Suverenita, již jste získali, s mečem v ruce uhájili a díky své chrabrosti a moudrosti zachovali po dvě stě let, je konečně plně a všeobecně uznávána. Čestné smlouvy stanovují vaše hranice, zajišťují vaše práva a posilují váš klid.¹² Vaše ústava je skvělá, předepsaná vznešeným rozumem a zaručená přátelskými a úctyhodnými mocnostmi.¹³ Váš stát je zajištěn, nemusíte se obávat ani válek, ani dobyvatelů. Vašimi pány jsou pouze moudré zákony, které jste stvořili a které

¹² Narážka na smlouvu z Turína, uzavřenou 3. června 1754, která rovnala spory mezi Ženevou a Sardinii.

¹³ Rousseau má na mysli *Règlement de l'illustre Médiation* (1738) mezi Francií, Bernem a Curychem ukončující protesty občanů proti aristokratickému směřování moci v Ženevě, viz výše.

spravují poctiví úředníci, jež jste vybrali. Nejste ani tak bohatí, abyste byli vysíleni změkčilostí a abyste v prázdných rozkoších ztratili zálibu ve skutečném štěstí a v trvalých ctnostech, ani tak chudí, abyste potřebovali zvenčí více pomoci, než kolik vám zajišťuje vaše píle. Uchování této cenné svobody, která se udržuje u velkých národů pouze za cenu přehnaných daní, vás téměř nic nestojí.

Kéž by mohla pro štěstí svých občanů a jako příklad národům navždy přetrvat takto moudře a šťastně ustavená republika! Toto je jediný slib, který byste měli učinit, jediná starost, kterou na sebe musíte vzít. Je to nyní jen na vás. Ne zajistit si své štěstí, tohoto úkolu vás vaši předci ušetřili, ale učinit jej trvalým díky moudrému nakládání s ním. Vaše zachování závisí na vaší trvalé jednotě, na vaší poslušnosti zákonů, na vaší úctě k jejich vykonavatelům. Pokud mezi vámi zůstává to nejmenší zrnko trpkosti či nedůvěry, rychle je zničte jako neblahý kvas, z něhož by dříve či později vzešla vaše neštěstí a zhouba státu. Zapřísahám vás, abyste se obrátili do hlubin svého srdce a domluvili se s nejniternějším hlasem svého svědomí. Zná někdo z vás na celém světě poctivější, vzdělanější, úctyhodnější těleso, než je sbor vašich úředníků? Neposkytují vám všichni jeho členové příklad uměřenosti, prostoty mravů, úcty k zákonům a nejuprávnějšího smíření? Dopřejte tedy tak moudrým vůdcům bezvýhradně onu spásnou důvěru, kterou je rozum povinován ctností. Myslete na to, že jste tyto úředníky vybrali vy, že tento výběr ospravedlňují a že poctami, jež příslušejí těm, které jste ustavili v důstojnosti, jste nutně zahrnuti i vy sami. Nikdo z vás není tak málo osvícený, aby nevěděl, že bezpečí ani svoboda nemůže být pro nikoho tam, kde končí přísnost zákonů a moc jejich obhájců. Oč jiného tedy jde mezi vámi, nežli o to, s čistým svědomím a přiměřenou důvěrou dělat to, co byste byli vždy nuceni dělat na základě svého skutečného zájmu, povinnosti či rozumu? Necht' vás provinilá a neblahá lhostejnost vůči zachování ústavy nikdy nevede k tomu, abyste v případě potřeby opomíjeli moudré názory těch nejvzdělanějších a nejhornivějších z vás. Ať však spravedlnost,¹⁴ uměřenost, ta nejuctyhodnější důslednost nadále řídí všechny vaše kroky

¹⁴ Ve fr. *équité*.

a ať celému světu na vás ukazují příklad hrdého a skromného národa, který stejně tak žárlivě střeží svoji slávu jako svoji svobodu. Střežte se ve všem, a to bude moje poslední rada, naslouchat nebezpečným výkladům a otráveným řečem, jejichž skryté záměry jsou někdy nebezpečnější nežli činnosti, které jsou jejich cílem. Celý dům se probudí a je ve střehu při prvním zaštekání dobrého a věrného hlídače, který se ozve jedině tehdy, blíží-li se zloději. Nenávidíme však protivnost oněch hřmotných zvířat, která bez ustání narušují veřejný klid a jejichž neustálým a nemístným varováním nenasloucháme ani v okamžiku, kdy jsou nezbytná.

A vy, VELEVÁŽENÍ, CTIHODNÍ PÁNI; vy, ctihodní a vážení úředníci svobodného lidu, dovolte mi, abych obzvláště vám vzdal hold a vyjádřil svůj vděk.¹⁵ Existuje-li na světě postavení dodávající lesk těm, kdo je zastávají, je to bezpochyby to postavení, které nadání a ctnost poskytují, postavení, jehož jste hodni a k němuž vás pozvedli vaši spoluobčané. Jejich vlastní zásluha přidává nový lesk k vaší slávě. Abyste jim vládlí, vybrali vás muži, kteří jsou schopni sami vládnout jiným, takže mám za to, že jste tolik nadřazeni jiným úředníkům, jako stojí svobodný lid, a především takový lid, který máte tu čest vést, svým vzděláním a svým rozumem nad masou lidu v jiných státech.

Nechť mi je dovoleno citovat jeden příklad, který by měl zanechat výraznější stopu a který bude stále přítomen v mém srdci. Vždy si připomínám s tím největším pohnutím památku ctnostného občana, díky němuž jsem spatřil světlo světa a který často naplňoval moje dětství úctou, která náležela vám. Stále ho mám před sebou, jak si vydělává práci svých rukou a svoji duši živí těmi nejvznešenějšími pravdami. Vidím díla Tacita, Plútarcha a Grotia, jak se před ním mísí s nástroji jeho řemesla.¹⁶ Vedle něj vidím milovaného syna, jak nepříliš plodně přijímá něžnou výchovu nejlepšího z otců. Jestliže však zbloudilost bláznivého mládí vedla k tomu, že jsem na čas zapomněl tak moudré lekce, mám to štěstí konečně zakoušet, jak je obtíž-

¹⁵ Až na tomto místě se Rousseau obrací na úředníky, tedy členy Malé a Velké rady; nejde o suverény, těmi jsou pouze občané shromáždění v Generální radě.

¹⁶ Srv. J.-J. Rousseau: *Vyznání*, I, s. 11.

né, bez ohledu na to, jaký má člověk sklon k neřesti, aby byla navždy ztracena výchova, do níž je zataženo srdce.¹⁷

Takoví jsou, VELEVÁŽENÍ A CTIHODNÍ PÁNOVÉ, občané, a dokonce i prostí usedlíci narození ve státě, který řídíte.¹⁸ Takoví jsou tito vzdělaní a rozumní mužové, jež u jiných národů nazývají dělníky a lidem a o nichž mají tak nízké a mylné představy. Přiznávám to s radostí, můj otec nad svými spoluobčany ničím nevynikal. Byl pouze tím, čím jsou oni všichni, a s tím, jaký byl, neexistuje země, v níž by jeho společnost nebyla bývala vyhledávána, pěstována a plodně udržována ze strany těch nejpočetnějších lidí. Nepřísluší mi, a není to díky Bohu ani nutné, abych vám líčil ohledy, které od vás mohou očekávat muži těchto kvalit. Jsou vám rovni svojí výchovou, stejně jako přirozenými právy a zrozením. Jsou vám podřízeni na základě svojí vůle a výsady, kterou vám pro vaše zásluhy přiznali a kvůli níž jste jim vy na oplátku povinni vděčnosti. S velkým zadostiučiněním se dozvídám, s jakou přívětivostí a shovívavostí spolu s nimi vyvažujete vážnost, jež přísluší služebníkům zákonů, jak jim oplácíte uznáním a pozornostmi to, co dluží oni vám v poslušnosti a úctě. Je to jednání plné spravedlnosti a moudrosti, které je s to stále spolehlivěji zahnat vzpomínku na neblahé události, na něž je třeba zapomenout a nikdy se k nim již nevracet. Jde tím spíš o správné jednání, že tento spravedlivý a velkorysý národ činí ze své povinnosti požitek, že vás přirozeně rád uctívá a že ti, kdo nejhrošlivěji podporují svoje práva, jsou ti, kdo jsou nejvíce nakloněni tomu, aby respektovali vaše práva.

¹⁷ Rousseau utekl ze Ženevy v šestnácti letech, o republikánské výchově, k níž ho vedl otec, píše v úvodu *Vyznání*, s. 11n.

¹⁸ V Ženevské republice se tehdy odlišovaly čtyři nebo pět vrstev obyvatel: 1. občané (*citoyens*), tj. potomci občanů, sami narození v Ženevě, kteří jako jediní mohli dosáhnout nejvyšších úřadů; 2. měšťané (*bourgeois*), což byli potomci občanů nebo měšťanů narození v cizině, nebo ti, kdo byli povýšeni do měšťánského stavu za svého života, ti mohli zasedat v Generální radě (*Conseil général*); 3. usedlíci (*habitants*), což byli cizinci, kteří úředně získali povolení usadit se v Ženevě a pracovat zde, aniž by měli politická práva; 4. *natis*, potomci těchto obyvatel (tj. 3. vrstvy), kteří se již narodili v Ženevě, ti měli na rozdíl od svých otců určitá politická práva, nemohli se však podílet na vládě. Konečně pátou vrstvu tvořili poddaní, tj. obyvatelé okolních území spadajících pod Ženevu.

Nemělo by nás udivit, že vůdcové určité občanské společnosti mají rádi její slávu a její štěstí, je však naprosto překvapivé pro klid lidí, když ti, kdo se považují za úředníky nebo spíše ještě za pány vlasti posvátnější a vznešenější, projevují určitou lásku k této vlasti pozemské, která je živí. Jsem potěšen, že mohu v našem případě učinit tak vzácnou výjimku a mezi naše nejlepší občany zařadit tyto horlivé ochránce posvátných dogmat, které ospravedlňuje zákon, tyto ctihodné pastýře duší, jejichž živá a přívětivá výmluvnost tím lépe vnáší do srdcí zásady Evangelia, že tito pastýři vždy nejprve tyto zásady praktikují sami. Všichni vědí, s jak velkým úspěchem je v Ženevě pěstováno vysoké umění kázání.¹⁹ Lidé jsou však příliš navyklí na to, jak se o věcech na jedné straně mluví, a jak se na straně druhé provádějí, že jen málo z nich ví, do jaké míry vládne ve sboru našich ministrů²⁰ duch křesťanství, posvátnost mravů, přísnost vůči sobě samým a přívětivost k druhým. Snad náleží právě městu Ženeva, aby ukázalo poučný příklad tak dokonalého spojení mezi společnostmi teologů a vzdělavců.²¹ Svoji naději na trvalý klid státu zakládám z velké části na jejich moudrosti a uznávané uměřenosti, na jejich zanícení pro blaho státu. S požitkem promíšeným s údivem a úctou si všímám, v jaké hrůze mají hrozné zásady oněch svatých a barbarských mužů, jejichž ne jeden příklad nám poskytují dějiny; aby podpořili domnělá boží práva, tedy svoje vlastní zájmy, tito muži tím spíše nešetřili lidskou krev, že se holedbali, že jejich krev bude vždy uctívána.

Mohl bych snad zapomenout na tu vzácnou polovinu Republiky, která je zdrojem štěstí pro její druhou půlku a jejíž jemnost a moudrost v ní zachovává mír a dobré mravy? Přívětivé a ctnostné občanky, údělem vašeho pohlaví vždy bude vládnout pohlaví našemu. Je blahodárné, když vaši cudnou moc, uplatňovanou pouze v manželském svazku, pocítujeme pouze ve prospěch slávy státu a veřejného štěstí. Tímto způsobem

¹⁹ Kázání se v Ženevě věnovali i laici.

²⁰ Rousseau má na mysli ženevské pastory. Zde, stejně jako v *Dopise d'Alembertovi*, je považuje za spojence, k definitivní roztržce mezi Rousseauem a ženevskými duchovními došlo po vydání *Emila* (obsahující *Vyznání víry savojského vikáře*) a *Společenské smlouvy* v roce 1762.

²¹ Narážka na *Académie de Genève*, kterou založil roku 1559 Kalvín.

bem ženy rozkazovaly ve Spartě a tak si zaslouhujete rozkazovat vy v Ženevě. Jaký barbarský muž by mohl odolat hlasu cti a rozumu vycházejícímu z úst něžné choti? A kdo by nepohrdal prázdným přepychem, kdyby viděl vaše prosté a skromné krášení, které, jak se zdá, je krásou nejpříznivější, a to díky lesku, který vychází z vás? Je na vás, abyste díky svojí přívětivé a nevinné nadvládě a díky svojí duchaplnosti udržely lásku k zákonům ve státě a svornost mezi občany; abyste spojily skrze šťastné manželské svazky rozdělené rodiny, a především abyste přesvědčivou přívětivostí vašeho napomínání a skromnými půvaby vaší konverzace napravovaly nedostatky, které naši mladíci získávají v cizích zemích. Oni si odtud místo tolika užitečných věcí, z nichž by mohli těžit, přinášejí spolu s dětinskými způsoby a směšným vzhledem získaným mezi padlými ženami pouze obdiv k jakési předstírané velikosti, což je nicotné odškodnění za otroctví, které nikdy nebude mít cenu vznešené svobody. Buďte tedy vždy takové, jaké jste, cudné ochránkyně mravů a něžných vazeb pokoje a při všech příležitostech i nadále prosazujte práva srdce a přirozenosti ve prospěch povinnosti a ctnosti.²²

Zakládám si na tom, že mi události neprotiřečí, když o tyto záruky opírám naději na společné štěstí občanů a na slávu republiky. Přiznávám, že spolu se všemi těmito přednostmi se nebude skvět oním leskem, který oslepuje zrak většiny lidí; dětinská a neblahá záliba v tomto lesku je nejsmrtelnějším nepřitelem štěstí a svobody. Ať jde prostopášná mládež hledat snadné požitky a vleklá pokání jinam. Ať lidé takzvaně mající vkus obdivují jinde velikost paláců, krásu vybavení, skvělost nábytku, okázalost představení a veškerou vytříbenost změkčilosti a přepychu. V Ženevě naleznete pouze lidi, a přesto tato podívaná stojí za to, a ti, kdo ji vyhledávají, se vyrovnají obdivovatelům toho ostatního.

Přijměte, VELEVÁŽENÍ, CTIHODNÍ A SUVERÉNNÍ PÁNOVÉ,²³ všichni se stejnou laskavostí zdvořilé svědectví o zájmu, který mám na vašem společném blahobytu. Pokud bych se při tomto prudkém citovém výlevu svého srdce nešťastně

²² Méně schematický náhled na roli žen ve společnosti najdeme v *Nové Heloise*.

²³ V závěru se Rousseau opět obrací na všechny ženevské občany, kterým je *Rozprava* věnována.

provinil určitým nemístným vytržením, snažně vás prosím, abyste je prominuli a připsali je něžné náklonnosti skutečného vlastence, horlivému a ospravedlnitelnému zanícení člověka, pro něhož není většího štěstí než vidět šťastné vás všechny.

S nejhlubší úctou zůstávám,

VELEVÁŽENÍ, CTIHODNÍ A SUVERÉNNÍ PÁNOVÉ,

*Vaším velmi poníženým a velmi poslušným
služebníkem a spoluobčanem.*

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

V Chambéry, 12. června 1754²⁴

²⁴ *Věnování* bylo napsáno z velké části před tímto datem, z Rousseauovy korespondence je zřejmé, že podnikl cestu z Paříže do Ženevy, aby získal souhlas předních občanů s věnováním *Rozpravy*, z té doby pochází též datace dedikace.